

Motion till riksdagen

1987/88:Fö202

av Olof Johansson m. fl. (c)

om totalförsvaret

Sammanfattning

Centern kräver att en parlamentarisk utredning tillsätts för att förbereda försvarsbeslutet 1989. Centern vill ha en demokratisering av försvarsplaneringen. Försvarsbetänkanden bör remissbehandlas. Tidsplaneringen för försvarsbeslut måste ge utrymme för fördjupad diskussion.

Inför ett sådant utredningsarbete föreslår centern bl. a. följande:

Det bör finnas minst ett förband/myndighet i varje län.

Luftförsvaret måste förstärkas genom modifiering av fler J 35 Draken till den s.k. J-versionen. Centern anser att dessa flygplan bör förstärka bevakningen av Östersjöområdet och skall stationeras i Ängelholm men i stor utsträckning baseras i Visby.

Centern föreslår att ytterligare 40 milj. kr. anvisas till marinens materielanskaffning.

Byggandet av ubåt 90 bör tidigareläggas för att förbättra ubåtsbevakningen. Centern föreslår en rad åtgärder för att förbättra rapporteringssystemet för ubåtsbevakningen.

60 milj. kr. anslås ytterligare till repetitionsutbildningen. Den halvering av repövningarna som har gjorts, är ett försvarspolitiskt risktagande.

Centern föreslår också att satsningar görs för att förbättra personalpolitiken inom försvaret.

Inledning

De nordiska länderna har som gemensamt mål att åstadkomma stabilitet och avspänning i norra Europa, även om de valt olika säkerhetspolitiska lösningar. Länderna har konsekvent sökt följa denna målsättning och vi kan konstatera att detta arbete har varit framgångsrikt. Sveriges neutralitetspolitik måste fullföljas med fasthet och konsekvens. Att vi i vår del av Europa under senare tid varit befriade från allvarliga kriser betyder inte att situationen på våra breddgrader har varit statisk.

Det är uppenbart att det nordeuropeiska och det nordatlantiska området har fått en ökad strategisk betydelse. Stormakterna har på olika sätt visat ett tilltagande intresse för utvecklingen på våra breddgrader. Det förekommer

en ökad militär aktivitet och en starkt markerad teknisk utveckling från båda alliansernas sida i vårt närområde. Sverige måste vara fast beslutet att skydda landets territorium med alla tillgängliga medel och att demonstrera för omvärlden att våra gränser för oss är heliga.

Vi kan också konstatera ett ökat intresse för Östersjön från strategiska utgångspunkter. Det gäller såväl luftrummet som havet. Omvärldens aktiviteter ökar vårt behov av resurser för att hålla det svenska territoriet fredat.

Det pågår en omfattande marin rustning. Kapprustningen till havs har också medfört att allt större delar av det fria havet nu används av båda blocken för övningar och annan militär närvaro. Det har blivit allt svårare att överblicka den militära aktiviteten också i de nordliga farvattnen. De ledande militärmakterna måste iaktta återhållsamhet i vår del av världen. Ingen skulle tjäna på den spänningsökning som den pågående styrkeuppbyggnaden i de nordliga farvattnen kan befaras medföra.

En viktig fråga för de nordiska länderna är hur vi på politisk väg kan bidra till att ytterligare konsolidera och stärka stabiliteten i norra Europa samt en sänkt rustnings- och spänningsnivå. Här har frågan om en kränvapenfri zon i Norden, som ett första steg mot ett kränvapenfritt Europa, en given plats. Det är viktigt att försäkra att Östersjön blir kärnvapenfri. I centerpartiet hoppas vi att diskussionen om en sådan zon kan leda till en fördjupad nordisk dialog i säkerhetspolitiska frågor, med hänsyn tagen till de olika säkerhetspolitiska lösningar länderna valt.

Den svenska neutralitetspolitiken är den främsta garanten för vår fred och vårt oberoende. Nyckeln till framgång ligger i vår förmåga att upprätthålla trovärdigheten kring våra strävanden. Den bästa förutsättningen för att uppnå trovärdighet är om vi kan visa omvärlden att Sveriges folk och de politiska partierna står enade kring värnet av vårt lands oavhängighet och frihet.

Vårt försvar skall vara fredsbevarande, stabiliserande och krigsavhållande. Förmågan att upprätthålla ett trovärdigt invasionsförsvar är härvid av grundläggande betydelse. Utrustning, organisation och utbildning måste anpassas så att försvarsmaktens förmåga uppfattas som trovärdig i omvärlden.

Behovet av insatser i totalförsvarets civila och militära del är beroende av dels den säkerhetspolitiska situationen, dels av de allmänna förutsättningar som samhällsstrukturen ger. Utvecklingen mot storskaliga lösningar, befolkningkoncentrationer och ett ökat internationellt ekonomiskt beroende i försörjningens alla delar gör Sverige militärt och ekonomiskt mer sårbart. Möjligheterna att i ett kris- eller krigsläge upprätthålla grundläggande och vitala samhällsfunktioner försvåras. Våra möjligheter att skydda civilbefolkningen minskar.

Ett decentraliserat samhälle skulle vara en viktig tillgång för såväl det civila som det militära försvaret.

I proposition 1987/88:100 sägs bl. a. följande: "För att kunna fullfölja vår säkerhetspolitiska linje i situationer med reducerad eller avbruten import är det av stor betydelse att vi inom landet har sådana tillgångar till förnödenheter och den produktionskapacitet som erfordras för att totalförsvarets uthållighet skall säkerställas."

Detta uttalande återspeglar väl den inriktning som vårt totalförsvaret haft under en längre tid. Insikten om att Sverige måste trygga en nationell handlingsfrihet för att kunna försörja befolkningen även under kris- och krigsförhållanden är väl förankrad i vårt folkförsvaret.

Men i försvarsbeslutet avvek majoriteten från denna välförankrade insikt genom att via ett synnerligen konstruerat hotscenario komma fram till att behovet av uthållighet inom bl. a. livsmedelsförsörjningen kan reduceras väsentligt jämfört med vad som fastslogs så sent som i 1982 års försvarsbeslut. Det är visserligen riktigt att ett visst mått av balans i fråga om uthålligheten är allmänt önskvärd inom totalförsvaret och att orimliga skillnader härvidlag i vissa fall tillåtit uppstå.

Det hotscenario som majoriteten tecknade och som återkommer i budgetpropositionen präglas av godtycke. Det är visserligen sant att varje tänkbar planeringsförutsättning i avsaknad av facit måste präglas av osäkerhet. Men inom ramen för den givna osäkerheten får anspråken på rimlighet aldrig överges. S- och fp-majoritetens planeringsförutsättningar innebar ett ettårigt s. k. förkrigsskede med en gradvis minskande handel, med ett några månaders neutralitets- eller krigsskede och ett därefter följande efterkrigsskede med gradvis återgång till normal handel. Ett sådant synsätt präglas i hög grad av en strävan att söka leda i bevis att högre importantaganden än hittillsvarande planering kan motivera sänkt totalförsvarsambition på väsentliga områden. Majoritetens resonemang gör det plötsligt möjligt för den att sälja ut fredskrislager, nedbanta vårt ekonomiska försvar och allmänt reducera vår folkförsörjningsuthållighet.

Detta är ett betydande risktagande. Ingen vet ju faktiskt hur en framtida konflikt kan komma att gestalta sig. Det är faktiskt inte rimligt att först fastslå ekonomiskt utrymme och sedan konstruera en hotbild som helt överensstämmer med plånboken. Ingen vet hur långvarig avspärrning Sverige kan råka ut för – med eller utan öppet krig i vår omvärld. Det finns naturligtvis inget som tillkommit 1987 och som skulle tala för minskande risker jämfört med bedömningarna 1982 för långvarig avspärrning. I försvarskommitténs säkerhetspolitiska rapport var man enig om möjligheten av även längre krigsförlopp än "några månader".

Vi tycker att man måste vara ärlig i sina säkerhetspolitiska ställningstaganden. Grundläggande antaganden och riskkalkyler skall inte kunna ändras från ett försvarsbeslut till nästa.

Redan vid ingången av försvarsperioden saknades ca 300 milj. kr., då armén hade överskridit sitt anslag från föregående år. Regeringen senarelade då materielbeställningar och nybyggnationer samt förkortade grundutbildningen inom armén och begränsade årets repetitionsövningar. Men ÖB kunde redan i sin programplan konstatera att detta inte kommer att räcka. Materielanskaffningen beräknas bli 200 milj. kr. dyrare och lönekostnaderna stiger med 150 milj. kr. per år utöver tidigare beräkningar. Det fattas enligt dessa beräkningar flera miljarder kronor under perioden. Till detta kommer att materielanskaffningen redan i försvarsbeslutet skurits ned med 840 milj. kr. under perioden.

Parlamentarisk försvarskommitté

Erfarenheterna från förra försvarsbeslutet talar för ett ökat demokratiskt inflytande på försvarsplaneringen. Arbetet i försvarskommittén drog ut på tiden och när regeringen skulle förelägga riksdagen förslag fanns inte tid för remissförfarande. Detta anser vi vara fel och det får inte upprepas. Vi anser att större tid måste ges åt fördjupad diskussion om försvarsfrågorna hos en intresserad allmänhet, hos berörd personal, i partier och organisationer. Vi anser också att det är nödvändigt att försvarsutredningens betänkande remissbehandlas. Det är också önskvärt att under utredningsarbetets gång viktiga ställningstaganden i principfrågor successivt kan remissbehandlas. Dessa åtgärder skulle sannolikt förbättra besluten i sak och förstärka beslutens förankring i det svenska samhället.

Försvarskommittén föreslog i juni 1987 i rapporten om "Riksdagens inflytande på utvecklingen inom totalförsvarssektorn m. m.":

- att riksdagens försvarsutskott ges ett vidgat verksamhetsområde genom att utskottet engagerar sig i en regelbunden och systematisk kontroll och uppföljning av genomförandet av riksdagsbeslut om försvaret och av systemplaneringen inom viktigare områden,
- att inför ett flerårigt försvarsbeslut bör propositionen lämnas senast i början av februari,
- att försvarskommittébetänkanden bör undergå en bred remissbehandling.

För närvarande pågår en rad utredningar av genomgripande karaktär inom totalförsvarets område, utan något parlamentariskt inflytande. År 1989 avses ett försvarsbeslut tas mellan de ordinarie försvarsbesluten. Det är därför viktigt att riksdagen nu fattar beslut om principerna för ett utökat inflytande på försvarsplaneringen och att en parlamentarisk utredning tillsätts för att förbereda 1989 års försvarsbeslut.

Enligt centerpartiets uppfattning bör följande principer vara vägledande för ett parlamentariskt utredningsarbete:

- Den allmänna värnplikten skall ligga fast
- Ubåtsskyddsförmågan och incidentberedskapen skall prioriteras
- Såväl freds- som krigsorganisationen skall vara decentraliserad
- Totalförsvarsbegreppet måste framhållas bättre.

Överbefälhavarens pågående utredningsarbete och det arbete som sker inom de civila försvarsmyndigheterna spänner nu över ett så brett fält att ett parlamentariskt inflytande är nödvändigt. De frågor som måste behandlas är bl. a.:

- Arméns grundorganisation och utbildning
- Samordning av försvarets centrala myndigheter
- Ledningsfrågor
- Robot- och andra försvarsindustriella frågor
- Skyddsrumbyggnad och annat befolkningsskydd
- Övriga civila totalförsvarsfrågor.

Minst ett förband/myndighet i varje län

En fortsatt omstrukturering av fredsorganisationen är naturlig för att nya behov och situationer skall kunna tillfredsställas på ett rationellt och ekonomiskt godtagbart sätt. Det finns en påtaglig risk att ytterligare fredsförband inom armén blir aktuella för nedläggning. Det bör finnas minst ett förband/militärmyndighet i varje län också i framtiden.

Luftförsvaret

En förstärkning av luftförsvaret är nödvändig. För att tillgodose den allt viktigare incidentberedskapen bör möjligheterna tas till vara att i ökad utsträckning utnyttja Drakensystemet. Överbefälhavaren har prövat möjligheterna att modifiera fler flygplan J 35 Draken än vad som tidigare beslutats och har föreslagit att samtliga byggs om till den s. k. J-versionen. Detta innebär en utökning med tolv flygplan. Enligt ÖB skapar en sådan åtgärd handlingsfrihet att på 1990-talet organisera ytterligare en jaktdivision.

Centerpartiet föreslog i samband med försvarsbeslutet 1987 att ytterligare flygplan JA 37 borde anskaffas så att ytterligare en halv division kunde organiseras under perioden. Möjligheterna skulle därmed öka att kunna basera flygförband på Gotland. Vi fick inte majoritet för detta men anser att ÖB:s förslag om modernisering av J 35 i dagsläget är acceptabelt. Vi föreslår att riksdagen nu beslutar att dessa flygplan stationeras på F 10 i Ängelholm. De bör förstärka bevakningen i Östersjöområdet och bör i stor utsträckning baseras i Visby. Detta är särskilt angeläget efter att gränslinjen i Östersjön har klargjorts.

JAS 39-systemets kvalitet, främst vad gäller motmedel, bör utökas. Den närmare inriktningen bör övervägas inför 1992 års beslut.

Marin kapacitet

Ubåtsförbanden har stor betydelse för såväl invasionsförsvaret som ubåtsskyddet i fred. Vi anser att den parlamentariska utredning som vi här föreslår skall få i uppdrag att utreda hur ytterligare resurser kan avdelas för

ubåtsförbanden och så att en tidigareläggning av ubåt 90 kan ske. Det är nödvändigt att marinens materielanskaffning förstärks omedelbart. Vi föreslår att 40 milj. kr. anslås utöver regeringens förslag.

Det krävs också ett snabbare och effektivare rapporteringssystem och en bättre insatsberedskap. I översynen bör bl. a. följande beaktas:

1. Bevakningen måste förbättras bl. a. genom ett samarbete med yrkesfiskare och bofast skärgårdsbefolkning. Utbildning och ersättningsmöjligheter bör skapas.
2. En bättre samordning av den statliga skärgårdspolitiken krävs, så att inte långa kuststräckor blir utan militära eller civila posteringar.
3. Rapportering om främmande aktiviteter måste via larmnumret 90 000 omedelbart vidarebefordras till berörd myndighet.
4. De olika försvars- och bevakningsområdena längs kusterna bör få resurser att snabbt följa upp rapporterade kränkningar.
5. Utbildning och bemanning för den centrala ubåtsjaksstyrkan bör planeras så att den är tillgänglig för insatser under hela året.

Totalförsvarsplikten

Grunden i det militära försvaret skall utgöras av allmän värnplikt för män. Den allmänna värnplikten är av avgörande betydelse för att svenska folket skall känna delaktighet i försvarssträvandena.

Utöver den allmänna värnplikten för män finns i dag en rad pliktlagar för både män och kvinnor. Kvinnor har i dag många viktiga arbetsuppgifter inom olika områden inom totalförsvaret. Det är viktigt att varje medborgare skall ha möjlighet att kunna delta i försvaret av vårt land inom ramen för totalförsvaret. Den som inte gör värnpliktstjänstgöring bör i stället ges möjlighet till civilförsvarsutbildning. Dagens vapenfria tjänstepliktiga måste också ses som en resurs för totalförsvaret och ges en meningsfull utbildning.

Den allmänna värnplikten och civilförsvarsplikten är den bästa garantin för att kontakten mellan totalförsvaret och det övriga samhället upprätthålls. Den måste vara grunden också i det framtida försvaret.

Hemvärnet och de frivilliga försvarsorganisationerna har stor betydelse och verksamheten måste stödjas.

Repetitionsutbildning

”Ett krigsförband som inte övas och samtränas med andra förband får en lägre kvalitet. Häri kan ligga ett ökat försvarspolitiskt risktagande. Härutöver vill jag anmäla som min uppfattning att tvära kast i planläggningen av krigsförbandsövningar på sikt riskerar att minska försvarsmaktens trovärdighet gentemot de värnpliktiga och därmed svenska folket.” Så säger försvarsministern i budgetpropositionen. Vi delar hans uppfattning. Men 33 300 värnpliktiga inom armén kallas inte in till repetitionsutbildning under 1988/89. Det är resultatet av regeringens försvarsbudget. Arméchefen har anmält att repetitionsbehovet är 75 500 värnpliktiga och lägre officerare. Endast 42 200 kallas in. Inom marinen planerades repetitionsutbildning för

8 500 personer 1986/87 men enbart 4 500 av dessa fick utbildning.

Endast hälften av krigsförbanden har genomfört krigsförbandsövningar under senare år. Ett stort antal förband behöver vid en mobilisering därför flera veckors kompletterande utbildning för att bli stridsberedda.

Vi anser att det måste bli balans mellan uppgifter och resurser. Det är av stor vikt att repetitionsutbildningarna blir återkommande och att de kan ges ett meningsfullt innehåll. Vi föreslår mot denna bakgrund att 60 milj. kr. ytterligare anslås till repetitionsutbildning.

Ett sådant tillskott för att höja effektiviteten är nu från psykologisk synpunkt angeläget. Det är därför viktigt att en förbättring kan ske nu och inte först då översynen av utbildningssystemet är klar.

Personalutveckling

Försvarsmaktens största resurs är personalen. Försvaret har under senare år haft stora avgångar. Det är viktigt att personalfrågorna prioriteras inom försvaret. För att åstadkomma en gynnsam personalutveckling krävs att den enskilde upplever en överensstämmelse mellan mål, resurser och personliga insatser. Planerad förstärkning av utbildningsområdet medför förbättrade förutsättningar för att den enskilde skall uppleva en sådan överenskomelse.

Dagens akuta situation med svåra avvägningsproblem kräver att besluten fattas nära produktionen och den anställda personalen. För att dessutom i framtiden lättare kunna hantera personalförsörjningsproblemen och undvika akuta situationer, som vi för närvarande befinner oss i, är det nödvändigt att se över chefers befogenheter. Framtiden kommer att innebära ökade krav på chefers befogenheter.

Andra åtgärder som ger effekt på kort tid är:

- Bättre och mer långsiktig planering av den enskildes utveckling.
- Möjligheter till frivilliganställning.
- Tillfällig omfördelning mellan förband med olika befälsläge.

Förändringar inom försvaret bör göras med stor hänsyn till personalpolitiska faktorer.

Befolkningsskydd

I Sverige finns drygt 60 000 skyddsrum med plats för 6,3 miljoner människor. I 1987 års försvarsbeslut konstaterade socialdemokraterna och folkpartiet att bristen på bra skydd i högriskområdena är så stor att den med nuvarande produktion inte kommer att kunna täckas inom överskådlig framtid. Samma majoritet halverade nära nog de ekonomiska ramarna för skyddsrumbyggnad. De allvarligaste bristerna i dag finns i de större städerna. Det skulle behövas ca 325 milj. kr./år för att bygga skyddsrum i takt med behovet i de utsatta orterna. Tilldelningen är 285 milj. kr./år. Att täcka bristen på skydd i de större städernas centrala delar samt i tätorter i vissa utsatta landsdelar kommer att bli dyrbart. I regel måste skydden byggas in i redan befintliga

byggnader. Detta är två–tre gånger så dyrt som vid nyproduktion. Som ett resultat av 1987 års försvarsbeslut upphör skyddsrumproduktionen helt under de närmaste åren i flera kommuner.

Sammantaget konstaterar statens räddningsverk i sin programplan för 1987–1992 att stora inskränkningar kommer att göras. Nya byggnader kommer att uppföras utan skyddsrum, trots att behov finns. Bristtäckning kommer att ske i begränsad omfattning och enbart i särskilt utsatta regioner. Behovet av modernisering är stort men måste till stor del skjutas på framtiden. Många äldre skyddsrum saknar godtagbara skydd mot kemiska vapen. Besiktnings- och underhållsverksamheten kan inte bedrivas i önskvärd takt. "Detta kan undergräva tilltron till skyddsrumssystemet", skriver statens räddningsverk i programplanen.

Räddningsverket och ÖCB gör för närvarande en översyn av skyddsrumsgbyggandet och av behov och principer. Redan i dag vet vi att det finns högriskområden, där nyproduktionen är klart otillräcklig. Enligt vår mening innebär de minskade resurserna för skyddsrumsgbyggande en risk för att skyddsrum inte kan byggas i takt med nyproduktion inom riskområdena. Medlen till skyddsrumsgbyggandet bör därför enligt vår mening för försvarsperioden ökas med 50 milj. kr.

Nedskärningar i resurser till civilförsvaret innebär vidare att resurserna till hemskydd, för materielinköp exkl. andningskydd blir begränsade. Med hänsyn till att de förrådsställda materielen till stor del är starkt föråldrade, vilket bl. a. medför att den av regeringen prioriterade utbildningen och övningen försåras, anser vi att ytterligare 20 milj. kr. bör avsättas för detta ändamål.

När det gäller vissa delar av kommunernas civilförsvarssäkerhet, bör sekretessbestämmelser utformas.

Vad gäller samtliga delar av totalförsvarets civila delar fullföljer centerpartiet sin linje från försvarsbeslutet. Vår uppfattning, uttryckt i ekonomiska termer, liksom övriga partiers, framgår av nedanstående tabell ur betänkandet.

Totalförsvarets civila del (milj. kr.)

	1986/87	1987–92 (prel.)	s + fp	c
Civilförsvaret	1 126	5 630		
– Skyddsrum			– 750	– 650
– Övrigt			+ 145	+ 195
Hälso- och sjukvård	119,2	596	+ 500	+ 500
Telekommunikationer	12	60	– 60	
Förtv. ekon. försvar	512	2 560	– 600	– 390
Fredskriser			– 500	– 420
Psykologiskt försvar	5,4	27	+ 10	+ 10
Övrigt	40	200	+ 5	+ 5
	1 814,6	9 073	–1 250	– 750

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en parlamentarisk utredning bör tillsättas för att förbereda 1989 års försvarsbeslut,

2. att riksdagen beslutar öka den demokratiska insynen i försvarsplaneringen i enlighet med motionen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om principen minst ett förband/militärmyndighet i varje län,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förstärkning av luftförsvaret,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lokalisering av flygförband,

6. att riksdagen anslår ytterligare 40 milj. kr. till marinens materielanskaffning,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tidigareläggning av ubåt 90,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förbättrat rapporteringssystem för ubåtsbevakningen,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den allmänna värnplikten som grund i det militära försvaret,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av repetitionsutbildning,

11. att riksdagen anslår ytterligare 60 milj. kr. till repetitionsutbildning,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om personalutveckling,

13. att riksdagen beslutar anslå 50 milj. kr. till ökat skyddsrumbyggnad,

14. att riksdagen beslutar anslå 20 milj. kr. ytterligare till materiel för civilförsvaret.

Stockholm den 21 januari 1988

Olof Johansson (c)

Karl Erik Olsson (c)

Karin Söder (c)

Nils G Åsling (c)

Gunnar Björk (c)

Britta Hammarbacken (c)

Pär Granstedt (c)

Karin Israelsson (c)

Görel Thurdin (c)

Gunnel Jonäng (c)

Bertil Fiskesjö (c)

Gunilla André (c)

Per-Ola Eriksson (c)

Börje Hörnlund (c)

Agne Hansson (c)